

Elektra-szöveg

Tantalosz, Phrügia királya elorozza az istenek eledelét, majd megöli fiát, Pelopszt és feltálatja az isteneknek, ők azonban felismerik az étet, csak Demeter eszik az egyik lapockából. Az istenek lesújtanak a gatzetre, s Tantaloszt egy gyümölcsfához kötik, mely a Hádesz háromszor körül-falazott közepén egy levegőben lógó kőszikla alatt egy tóból nőtt ki. Itt kell örökké éheznie a gyümölcsök között, szomjaznia a víz felett és rettegnie a kő alatt. Azon felül elátkozák Tantalosz minden ivadékát. Lányának, Niobénak tizenkét gyermeke van. Niobe az istenek előtt kérkedik termékenységével, mire büntetésből Apolló és Artemisz tizenkét nyilvesszővel leteríti mind a tizenkét gyermeket. Zeus az őrző anyát önnön szobrává változtatja, amely minden kora nyáron sírásra fakad. Thüesztész, Pelopsz fia elcsábítja fivére, Atreusz feleségét. Atreusz bosszúból levágja a házasságtörésből született három fiút, és húsuval és vérükkel vendégeli meg Thüesztészt. Thüesztész erőszakkal magáévá teszi tulajdon lányát, és vérfertőzéssel született fiuk, Aigiszthosz megöli Atreuszt. Agamemnon, Atreusz fia feleségül veszi Klütaimnéztrát, öccse, Menelaosz pedig Klütaimnésztra nővérét, Helenát. Párisz elcsábítja Helénát, aki csábítójával együtt Trójába szökik. Kitör a trójai háború. Egy jóslat szerint Agamemnon és Klütaimnésztra lányának, Iphigeniának kell a háború első áldozatául esnie. Klütaimnésztra ellenkezik, de Agamemnon rááll a jóslatra, és Iphigeniának a bárd alá kell hajtania nyakát. Azután Klütaimnésztra Aigiszthossal, Thüesztész fiával és Atreusz gyilkosával osztja meg hatalmát és ágyát, és amikor tíz év elmúltával Agamemnon hazatér a háborúból, a fürdőben hálót vetnek ki rá, és karddal, bárdal legyilkolják. Elektra, Agamemnon kisebbik lánya megmenti Aigiszthosz kardjától öccsét, Oresztészt, és Phokiszba menekíti. Majd anyja palotájában élve cselédek cselédjeként hús évet vár öccsének visszatérére. Klütaimnésztra pedig hús hosszú éven át ugyanazt az álmod látja: egy kígyó tejet és mérget szopik az emlőiből... A huszadik esztendőben Oresztész hazatér Mükénébe, és az áldozati bárdal megöli Aigiszthoszt, majd utána a tulajdon szülőanyját, aki fedetlen keblekkel áll előtte, és a pusztá életéért könnyörög neki.

Ekével széttépett Orpheusz

Orpheusz, a dalnok olyan férfi volt, aki nem tudott várni. Feleségét is azért vesztette el, mert a gyermekágy után túl korán halt vele, vagy mert a tiltás ellenére visszapillantott rá az alvilágból felfelé jövet, ahonnan dalával megszabadította a halálból, így az asszony ismét porrá lett, mielőtt testét élvezhette volna, Orpheusz pedig ifjakkal esett szerelembe, ami megkímélte a gyermekágy utáni várakozás gyötrelmeitől, és közelebb van a halálhoz, mint a nők szerelme. A megvetett némberek üzőbe vették testük fegyvereivel, ágakkal, kövekkel. Ám a dal megóvta dalnokát: amit egyszer ő megénekelt, az többé nem árthatott neki. Az üldözés zajától a parasztok rémülten menekültek el ekéjük mellől, amelyeket Orpheusz nem foglalt dalaiba. Így az ekék szaggatták szét a bőrét.

Heiner Müller 1929-ben született a szászországi Eppingenben, és 1995-ben halt meg Berlinben. Költőként indult, a magyar fényes szellők nemzedékéhez hasonló hittel, elkötelezettséggel és tévedésekkel. Politikai megtisztulásához nagyban hozzájárultak az 1956-os magyar forradalomból levont következtetései. 1958-ban a berlini Makszim Gorkij Színház munkatársa lesz. Itt kezdi el a gyakorlati tapasztalatait, a brechti epikus színház tanain és a görög tragédia elvén nyugvó drámaírói munkásságát. Első műveinek megírásában, színpadra vitelében felesége, Inge Schwenker volt a társszerzője, aki 1966-ban öngyilkossággal vetett véget életének. A hatvanas évek elején Müller egyre többször kerül összetűzésbe a hatalommal. Ennek következtében kizárják az NDK írószövetségéből, majd hosszú ideig kalandos, önpusztító, bohém életet él. Írásai gyakran csak álnéven jelenhetnek meg. 1970-ben baráti segítséggel a berlini Brecht Társulat, a Berliner Ensemble dramaturgja lesz, és ettől kezdve bontakozik ki teljes egészében drámaírói munkássága. 1988-ban visszakapja írószövetségi tagságát, a német újraegyesítés után pedig a Brecht Társulat művészeti vezetőjének nevezik ki, és egészen haláláig ezen a poszton marad.

A diktatúra évtizedei alatt Magyarországon a cenzúra gyakorlatilag semmibe vette a hazájában a megtértek közé visszasorolt, deklaráltnan baloldali írókat. Csupán négy drámáját (Philoktétesz, Horatius, Az építkezés, Cement) adták ki 1978-ban Tandori Dezső fordításában. A kilencvenes évektől kezdve egy esszékötetete, illetve egyre több más szövege jelent és jelenik meg magyarul antológiákban és folyóiratokban.

Költői életműve, több különböző szempont alapján is, négy jól elkülöníthető szakaszra osztható.

Pályakezdetként a politikai költészet, nevezetesen a nemzeti közelmúlttal, a hitleri örökséggel való szembesülés és a szocialista eszmék iránti elkötelezettség áll munkásságának középpontjában. Ez utóbbi témájú, forradalmi romantikával, ideológiai tévelygésekkel áthatott termelési versei ma már elavultnak hatnak, de ő maga, ellentétben sok más költővel, később is vállalta őket, vagy vezekelt miattuk, sőt ragaszkodott ahhoz a „brutális kronológiához”, amely kíméletlenül szembesíti egykori felfogásával, és amely költő és kora szembeállításában az alábbi felismeréshez vezet:

Stellazonett

*Öt felvonáson át, tisztelt közönség,
Két hölgy legyeskedik egy úr körül
A három szív a végén egyesül.
Majd meglátják, hogyan, kérjük, kövessék
A szerelem hatalmát, és akit zavar
A vége, az se bánkódjon sokat,
Mert Goethe úr írt hozzá másikat,
Amit szokás szerint az egyszerű ural.
Ott: szerelemben összeforr a három
Itt: szétválasztja méreg és az ólom
A jólneveltség győz iszonyú módon
A szívnek nincs hatalma holmi számon.
Egy polgárház nem tűri a szép látszatot
Felzúg a taps, megnyugtató a két halott.*

Ircsik Vilmos fordításai

*A vészbíróság végső nászotok
Magad farkas képében láthatod*

A német kiadó ennek megfelelően nem rostálta meg a költői életművet, nem választotta el a búzáat az ocsútól, hanem e szigorú elszámolás elveit követve Heiner Müller összes verseinek kiadására vállalkozott.

Második költői korszakában, a hatvanas évek közepétől, amikor drámaírói munkássága kerül előtérbe, megrendült hittel egyre élesebb hangot üt meg a kommunista diktatúrával szemben. Ekkor írt versei nagyrészt meg se jelennek, és csak költői hagyatékából kerülnek elő.

A fordulat éveiben, 1989-től az önvizsgálat, a keserű eszmélés korszaka következik. Magánemberként, színházi szerzőként és rendezőként a Brecht Társulatban ugyan révbe éri látszik, de költőként, immár szabad körülmények között is megmarad baloldalinak, minden ellenállás vagy külső nyomás híján is tragikomikus macacssággal ragaszkodik régi elveihez, viaskodik a sehol-sincs rémekkel, és nem találja helyét a számára idegen, fényűző, jóléti környezetben. Egy vele készített interjúban csodavárás helyett óva inti honfitársait, a volt Német Demokratikus Köztársaság polgárait a kapitalizmustól, amely véleménye szerint majd kinek-kinek kimutatja a foga fehérjét.

Negyedik alkotói korszaka élete utolsó két-három esztendejére esik, amikor egyre súlyosbodó betegségének hatására az addigi küldetéses, közösségi attitűd helyét szinte máról holnapra átveszi a magánéleti téma. Ekkor bontakozik ki munkásságában a szerelmi líra, illetve jelenik meg a halálköltészet. Ebben a rövid időszakban költői formanyelve is lényeges változáson megy keresztül, és egyre inkább a tömörség, a szikárság, sőt sok esetben a töredékesség válik verseinek jellegzetességévé.

Teljes költői életművének formai világa egyébként is rendkívül sokrétű. Uralkodó formái között a kezdetektől fogva éppúgy ott találjuk az epigrammát és az epikus hosszűverset, mint a klasszikus görög sorfajtaikat, a szonettet és a szabad verset. Költői formavilága pedig a népdal egyszerűségétől, egészen a szürrealista szemléletig terjed.

Lirai műveinek nagyobb része a költő életében is megjelent könyv formában, antológiákban, folyóiratokban, illetve újságokban. Százhusz költeménye azonban személyes hagyatékából került elő, és az összegyűjtött verseit tartalmazó kötetben látott először napvilágot a frankfurti Suhrkamp Verlag gondozásában. A magyar fordításkötet ebből a kiadásból készült.

(I. V.)